JYX JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Ahola, Sari; Lammervo, Tiina

Title: Venäjää äidinkielenään puhuvien maahanmuuttajien suomen kielen taito yleisten kielitutkintojen valossa

Year: 2013

Version: Published version

Copyright: © 2023 Kirjoittajat

Rights: CC BY 4.0

Rights url: https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/

Please cite the original version:

Ahola, S., & Lammervo, T. (2013). Venäjää äidinkielenään puhuvien maahanmuuttajien suomen kielen taito yleisten kielitutkintojen valossa. Siirtolaisuus, 40(1), 31-39. https://siirtolaisuus-migration.journal.fi/article/view/90038

Venäjää äidinkielenään puhuvien maahanmuuttajien suomen kielen taito yleisten kielitutkintojen tulosten valossa

Sari Ahola ja Tiina Lammervo

Venäjää äidinkielenään puhuvat ovat suurin maahanmuuttajaryhmä Suomessa. He ovat myös suurin yksittäinen kieliryhmä (40 %) 'Yleisten kielitutkintojen suomen kielen keskitason tutkintoon' osallistujista. Venäjänkieliset osallistujat ovat pääosin alle 40-vuotiaita, ja heistä enemmistö on naisia. Venäjänkieliset ovat myös tyypillisesti hyvin koulutettuja, sillä noin 40 %:lla on yliopistotason koulutus. Kuitenkin vain 37 % oli oman kertomansa mukaan tutkintohetkellä työssä. Työllistyminen korkeampaa koulutusta vastaaviin tehtäviin luonnollisesti asettaa myös kielitaidolle suurempia vaatimuksia.

'Yleisten kielitutkintojen suomen keskitason tutkintotodistusta' tavoitellaan pääasiassa Suomen kansalaisuuden hakemista varten. Kielitestissä venäjänkieliset menestyvät hyvin. Verrattuna muihin tutkintoon osallistuviin kieliryhmiin venäjänkieliset ovat menestyneet kaikissa osakokeissa (tekstin ymmärtäminen, puheen ymmärtäminen, kirjoittaminen ja puhuminen) muita ryhmiä paremmin.

Avainsanat: Yleiset kielitutkinnot, kielitaidon arviointi, suomi toisena kielenä, venäläistaustaiset maahanmuuttajat.

Kirjoittajat toimivat tutkijana (Ahola) ja tutkimuskoordinaattorina (Lammervo) Jyväskylän yliopistossa Soveltavan kielentutkimuksen keskuksessa. Kielitaidon arviointi on yksi tutkimuslaitoksen toiminnan painopisteitä. Laitos vastaa yhdessä Opetushallituksen kanssa Yleisten kielitutkintojen kehittämisestä ja testien tuottamisesta..

Johdanto

Venäjää äidinkielenään puhuvat ovat siis suurin maahanmuuttajaryhmä Suomessa. Vuoden 2011 lopussa Suomessa asui Tilastokeskuksen mukaan 58 331 venäjänkielistä. Ryhmä koostuu lähinnä entisen Neuvostoliiton kansalaisista, joita vuonna 2011 oli 26 % kaikista ulkomaista syntyperää olevista Suomessa. (Tilastokeskus 2012a, b, c, d). Venäjänkielisten suuri osuus maahanmuuttajissa näkyy myös Yleisten kielitutkintojen (Yki) suomen kielen tutkintoihin osallistuneiden määrässä, sillä n. 40 % suomen kielen tutkintoihin osallistuneista on ilmoittanut äidinkielekseen venäjän. Tämä tarkoittaa sitä, että joka vuosi n. 2 000 venäjänkielistä osallistuu kielitutkintoihin. Ylivoimaisesti suurin syy osallistua tutkintoon liittyy kansalaisuuden hakemiseen. Esimerkiksi myös tähän artikkeliin mukaan otetuista venäjänkielisistä tutkintoon osallistuneista 81 % ilmoitti tarvitsevansa tutkintotodistusta kansalaisuuden hakemiseen. Tilastokeskuksen mukaan Venäjän kansalaisille myönnettiin selvästi eniten Suomen kansalaisuuksia, sillä esim. vuonna 2011 kansalaisuuden sai 1 652 venäläistä (N= 4 558) (Tilastokeskus 2012c). Kansalaisuuden lisäksi venäjänkieliset osallistujat ilmoittivat käyttävänsä 'Yleisistä kielitutkinnoista' saamaansa todistusta työnhakuun (38,6 %) ja opiskeluun (26,5 %).

Kuvaamme artikkelissamme venäjänkielisten suomen tutkintoon osallistuneiden taustoja, ja miltä heidän kielitaitoprofiilinsa näyttää testitulosten sekä taustatietojen pohjalta. Lisäksi tarkastelemme, miten venäjänkieliset osallistujat ovat menestyneet suomen kielen tutkinnossa verrattuna

muihin samaan tutkintoon osallistuneisiin (ryhmä muut[1]).

Yleiset kielitutkinnot

Yleiset kielitutkinnot on aikuisille suunnattu kansallinen kielitaitoa mittaava testijärjestelmä. Tutkintoja järjestetään yhdeksässä eri kielessä (englanti, espanja, italia, pohjoissaame, ranska, ruotsi, saksa, suomi ja venäjä). Tutkinnon voi suorittaa kuka tahansa henkilö, joka tarvitsee todistusta kielitaidostaan. Tutkintoon osallistuminen ei siten edellytä kielen muodollista opiskelua tai minkään kurssin suorittamista. Kielitaitoa mitataan kuusiportaisella asteikolla kolmella eri tutkintotasolla (perus-, keski- ja ylin taso). Perustasolla ovat käytössä taitotasoarviot alle 1, 1 ja 2, keskitasolla alle 3, 3 ja 4 sekä ylimmällä tasolla alle 5, 5 ja 6. Kielitutkintojen taitotasoarvioasteikko on linkitetty yleiseurooppalaiseen viitekehykseen[2] siten, että perustason taitotasoarviot 1 ja 2 vastaavat viitekehyksen tasoja A1 ja A2, keskitasolla taitotasot 3 ja 4 ovat verrattavissa taitotasoihin B1 ja B2, ja ylimmällä tasolla tasot 5 ja 6 ovat linkittyneet tasoihin C1 ja C2.

Taitotasoarvio alle 1, alle 3 ja alle 5 tarkoittavat sitä, että osallistujan taidot eivät vielä ole kyseisen taitotason vaatimusten mukaiset, ja osallistuja ei ole selvittänyt osakoetta hyväksyttävästi. Tutkinto koostuu neljästä osakokeesta, eli tekstin ymmärtämisestä, puheen ymmärtämisestä, kirjoittamisesta ja puhumisesta. Kaikista osakokeista osallistuja saa osataitokohtaisten arvion taidostaan. (Yleisten kielitutkintojen perusteet 2011; Asetus yleisistä kielitutkinnoista 1163/2004 ja 1109/2011).

Suomen ja ruotsin kielen tutkinnot ovat joka tasolla yksikielisiä, eli koko tutkinto suoritetaan joko suomeksi tai ruotsiksi, koska tutkintoon osallistuvilla ei ole yhteistä äidinkieltä. Esimerkiksi suomen kielen tutkintoon osallistuneilla on n. 170 eri äidinkieltä, joten käytännössä ohjeistusta osallistujan äidinkielellä on mahdotonta järjestää. (Yleisten kielitutkintojen perusteet 2011). Yleisten kielitutkintojen suomen ja ruotsin tutkinnon keskitason (tasot 3-4~B1-B2) suorittaminen on usealle maahanmuuttajalle tärkeää, sillä vuonna 2003 voimaan astuneen kansalaisuuslain (359/2003) myötä tutkintojärjestelmän avulla on voinut osoittaa kansallisuutta varten tarvittavan kielitaidon hallinnan. Kansalaisuuslakia uudistettiin vuonna 2011 (579/2011), jolloin kansalaisuuteen vaadittavat kielitaitovaatimukset hieman muuttuivat. Myös uudessa laissa kielitaitovaatimuksena kansalaisuuden saamiseksi on vähintään taitotason 3 saavuttaminen suomen tai ruotsin kielen suullisessa ja kirjallisessa osakokeessa. (http://www.migri.fi; www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/kielitutkinnot).

Suomen kielen tutkintoja järjestetään keskitasolla neljä kertaa vuodessa,[3] ja perus- ja ylimmän tason tutkintoja kaksi kertaa vuodessa.[4] Artikkelimme pohjautuu syksyn 2011 ja tammikuun 2012 suomen keskitason tutkinnon testitulosten lisäksi tutkintoon osallistuneiden taustatietoihin, jotka on kerätty osallistujien täyttämistä taustatietolomakkeista. Lomakkeen täyttäminen on vapaaehtoista, mutta n. 95 % osallistujista täyttää lomakkeen tutkintoon ilmoittautumisen yhteydessä. Taustatietolomakkeen kysymykset ovat suurimmaksi osaksi rastitettavia, ja osallistuja voi valita useamman kuin yhden vaihtoehdon. Taustatietolomakkeessa kysytään osallistujan sukupuoli, ikä, äidinkieli, koulutustausta, ammattiala, kohdekielen opiskelupaikka ja -aika, kohdekielen käytön taajuus kotona, työssä, vapaa-aikana ja opinnoissa. Samoin tiedustellaan osallistujan omaa arviota tutkintokielen hallinnasta. Näiden lisäksi kysytään, millaisiin tarkoituksiin osallistuja aikoo käyttää tutkintotodistusta.

[1] Ryhmä muut koostuu muista kuin venäjänkielisistä osallistujista, jotka ovat osallistuneet suomen keskitason tutkintoon syksyllä 2011 ja tammikuussa 2012.

[2] Kielten oppimisen, opettamisen ja arvioinnin yhteinen viitekehys (2003)/Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assesment (2001).

[3] Tutkinnot järjestetään tammikuussa, maalis-/huhtikuussa (kevään tutkinto), elokuussa ja loka-/maaliskuussa (syksyn tutkinto)

[4] Tutkinnot järjestetään keväällä (maalis-/huhtikuu) ja syksyllä (loka-/marraskuu).

Venäjänkieliset osallistujat 'Yleisissä kielitutkinnoissa'

Sukupuoli ja ikä

Artikkelissa käytetty aineisto koostuu yhteensä 638 tutkintoon osallistuneen venäjänkielisen osallistujan vastauksista. Syksyn (lokakuun) 2011 tutkintoon osallistuneita oli 370 ja 2012 tammikuussa 268. Käytämme osallistujista nimitystä venäjänkieliset osallistujat, koska taustatietolomakkeen tietojen perusteella ei voida tietää, minkä maan kansalainen osallistuja on. Venäjäähän puhutaan äidinkielenä myös muissa maissa kuin Venäjällä, kuten esim. Virossa, Valko-Venäjällä, Ukrainassa jne. Tutkintoon osallistuneista 638:sta henkilöstä naisia oli 445 (70 %) ja miehiä 193 (30 %). Luvut kuvastavat hyvin Suomessa asuvien venäjänkielisten naisten ja miesten jakaumaa, sillä tilastojen mukaan venäjänkielisistä Suomessa asuvista naisia on n. 60 % (Tilastokeskus 2012a). Iältään venäjänkieliset tutkintoon osallistujat olivat pääosin alle 40-vuotiaita, sillä kolmannes osallistuneista oli 31–40-vuotiaita, ja vastaavasti 21–30-vuotiaita heistä oli 26 %. 41–50-vuotiaita oli 23 %, mutta yli 50-vuotiaita testiin osallistuneissa oli vain joka kuudes. Myös ikäjakaumat myötäilevät Tilastokeskuksen lukuja venäjänkielisten maahanmuuttajien taustoista.

Koulutus ja työssä käyminen

Taustatietolomakkeesta saatujen tilastojen mukaan venäjänkieliset tutkintoon osallistuvat ovat tavallisesti hyvin koulutettuja, sillä n. 40 % heistä ilmoitti peruskoulutuksekseen yliopistokoulutuksen. Seuraavaksi yleisin peruskoulutustausta oli ammatillinen oppilaitos, jonka on n. 27 % oman ilmoituksensa mukaan suorittanut. Ammattikorkeakoulun käyneitä oli 13 % ja peruskoulu/kansakoulupohjaisia oli12 % tutkituista. Edellä mainitut luvut pohjautuvat vain kahteen testikertaan, mutta ne kuvaavat hyvin myös kokonaisuudessaan 'Yleisten kielitutkintojen' venäjänkielisten peruskoulutustaustaa. Yleisesti ottaen voidaan sanoa, että taustatietojen mukaan venäjänkieliset osallistujat ovat korkeasti koulutettuja, sillä esimerkiksi äidinkielenään kurdia, thaita, daria, somalia tai turkkia puhuvien keskuudessa yliopistokoulutustausta ei ole niin yleinen. Toisaalta esim. englannin, espanjan ja kiinankielisilisten koulutustausta on korkeampi kuin venäjänkielisillä.

Inhimillisen pääoman teorian mukaan koulutus on yksi ihmisen tärkeimmistä työmarkkinaasemaan vaikuttavista tekijöistä. Korkeasti koulutetuilla maahanmuuttajilla on paremmat työllistymisasteet kuin niillä, joilla on takanaan vain lyhyt opiskeluaika. Akateemisissa ammateissa kielitaitovaatimukset ovat kuitenkin varsin korkealla, mikä hidastaa korkeasti koulutettujen maahanmuuttajien mahdollisuuksia saada vastinetta pääomalleen. (Heikkilä & Pikkarainen 2008). Kyhän mukaan (2011) sikäli, kun korkeakoulutetut maahanmuuttajat ylipäänsä onnistuvat Suomessa työllistymään, vastaa työ useimmiten joko kokonaan tai osittain lähtömaassa hankittua korkeakoulututkintoa. Koska Suomessa terveydenhuollon ja koulutuksen alat ovat säänneltyjä, vaatii ammatin harjoittaminen virallisen kelpoisuuden hankkimista tutkinnon rinnastamisen kautta.

Kyhän esiin tuomat ongelmat ovat nähtävillä myös tutkintoon osallistuneiden vastauksista. Vaikka osallistujat ovat yliopistokoulutuksen saaneita ja parhaassa työiässä olevia, heistä vain 37 % kertoi tutkintoon ilmoittautuessaan olevansa työssä. Taustatietolomakkeen täyttäneistä 18 % ilmoitti olevansa kyseisellä hetkellä työttömänä. Todellisuudessa luku on oletettavasti tätä suurempi, sillä opiskelijoista lähes neljännes (22 %) ilmoitti opiskelevansa työvoimapoliittisessa koulutuksessa, ja työvoimakoulutuksessa opiskelevat pääsääntöisesti ovat myös työttömiä työnhakijoita. Vaikka osallistujista useat olivat työttömänä, on venäjänkielisissä tutkintoon osallistujissa kuitenkin hieman vähemmän työttömiä kuin osallistujissa, jotka ovat ilmoittaneet äidinkielekseen kiinan, somalin tai thain. Jos taas venäjänkielisiä osallistujia verrataan koko osallistujajoukkoon, on venäläisissä hieman enemmän työttömiä kuin keskimäärin koko osallistujajoukossa.

Sukupuolittain tarkasteltuna oli vuonna 2011 maahanmuuttajien työvoimaan kuuluvien (työssä tai työtön) osuus sekä miehillä että naisilla suunnilleen sama (miehet 53 % naisilla 47 %). Työttömien osuus koko väestöryhmästä oli korkein ulkomaista syntyperää olevilla naisilla (11 %), kun taas suomalaista syntyperää olevilla naisilla osuus oli matalin

(4 %) (Tilastokeskus, 2011a). Suomen kielen tutkintoon osallistuneista venäjänkielisistä naisista moni oli kyselyhetkellä työttömänä. Heistä vain 32 % ilmoitti olevansa työssä, kun miehistä 50 % oli työelämässä.

Työllistymiseen ja integraatioon yleensä vaikuttavat monet tekijät samanaikaisesti. Karkeasti ryhmitellen parhaiten työllistyvät ne maahanmuuttajat, jotka ovat niin kulttuuriltaan, kieleltään kuin ulkonäöltäänkin lähimpänä valtaväestöä (Kyhä 2011). Tätä taustaa vasten venäläisten pitäisi työllistyä paremmin kuin monen muun maahanmuuttajan. Toisaalta myös testitulosten perusteella työttömyys ei johdu myöskään kielitaidosta, sillä keskitason tutkinnon hyväksytysti suorittaneen kielitaito on jo sen verran vahva, että hän selviää jokapäiväisistä asioimis- ja työtilanteista kielitaitonsa avulla.

Oletettavasti työllistyminen on yhteydessä vielä maassa asumisen aikaan, sillä kielitutkintoihin osallistutaan usein muutaman vuoden maassa olon jälkeen ja yleensä kotouttamiskoulutuksen tai kielikurssien jälkeen. Suurin osa tutkintoon osallistuneista on asunut Suomessa keskimäärin 1–6 vuotta (ks. Tarnanen ja Pöyhönen 2011). Maahanmuuttoon liittyy aina työperäistä maahanmuuttoa lukuun ottamatta siirtymäaika. Siirtymäaikana tulijan kielitaito paranee, ja hän ottaa haltuun paikallista kulttuuria ja siihen liittyviä toimintatapoja. Korkeasta koulutuksesta huolimatta inhimillinen pääoma ei ole suoraan siirrettävissä lähtömaan työmarkkinoilta Suomeen, vaan integroituminen vaatii aina aikansa. (Hämäläinen ym. 2005).

Ne venäjänkieliset osallistujat, jotka ilmoittivat olevansa työssä, työskentelevät oman ilmoituksensa mukaan suurimmaksi osaksi joko kauppa-, majoitus ja ravitsemistoiminnassa (22 %), tai terveys- ja sosiaalipalveluissa (19 %). Tämä on siinä mielessä mielenkiintoista, että vaikka suurella osalla tutkintoon osallistuneista oli taustalla yliopistokoulutus, he eivät välttämättä työskennelleet alalla, joka vaatisi yliopistotasoista koulutusta. Yliopistotaustaisista tosin usea (38 %) ilmoitti olevansa työtön, joten heissä on suhteellisen paljon työttömiä verrattuna esimerkiksi ammatillisen koulutuksen käyneisiin, joista 27 % ilmoitti olevansa kyseisenä hetkenä ilman työtä.

Forsanderin ja Ekholmin mukaan (2001) maahanmuuttajat tulevat usein työmarkkinoille ns. sisääntuloammattien kautta. Näillä tarkoitetaan epävakaita työsuhteita, joissa työsuhteet ovat usein esimerkiksi määräaikaisia, eikä niissä tarvita ammatti- tai kielitaitoa. Tästä syystä esimerkiksi vuoteen 2006 tultaessa siivoustöistä muodostui maahanmuuttajien selvästi yleisin työala. (Tilastokeskus 2006). Tällaisina sisääntuloammatteina voidaan pitää myös tehtäviä, jotka edellyttävät tietyn kulttuurin ja kielen hallintaa, kuten oman äidinkielen opettaja, asioimistulkki ja kouluavustaja.

Yliopistotaustaiset testiin osallistujat työskentelevät pääosin terveys- ja sosiaalialalla (21 %). Seuraavaksi yleisempiä toimialoja yliopistotaustaisten osallistujien kohdalla olivat koulutus ja tutkimus (15 %), sekä informaatio ja viestintä (15 %). Ammatillisen oppilaitoksen käyneet olivat työllistyneet pääasiassa terveys- ja sosiaalipalveluihin (30 %) tai kauppa, majoitus- ja ravitsemistoimintaan (23 %). Ammattikorkeakoulutaustaiset ja peruskoulun käyneet toimivat taas pääasiassa kaupan, teollisuuden ja rakentamisen parissa.

Kielitutkintoon osallistuvien taustatiedot peilaavat pääosin yleisiä tendenssejä siirtolaisuudessa ja Suomen maahanmuuttajien keskuudessa. Tyypillisesti maahanmuuttajat ovat yliedustettuina rakennustoiminnassa, hotelli- ja ravintola-alalla sekä terveydenhoito- ja sosiaalialalla, eli heidän osuutensa työllisyydessä näillä sektoreilla on suurempi kuin heidän työllisyytensä yleensä (OECD, 2006). Suomessa kauppa, joka sisältää muun muassa majoitus- ja ravitsemistoiminnan, on huomattavin maahanmuuttajien työllistäjä (Heikkilä & Pikkarainen, 2008). Heikkilän ja Pikkaraisen (2008) mukaan vuonna 2000 yli 25 prosenttia työllisistä maahanmuuttajista sijoittui palvelualan töihin, kun teollisuuteen heistä sijoittui runsaat 15 prosenttia. Myös opetus ja tutkimus (noin 10 %) sekä sosiaali- ja terveysala (vajaa 10 %) työllistävät maahanmuuttajia. Tutkimus- ja opetusalalla maahanmuuttajat työllistyvät ennen kaikkea erilaisiin oman äidinkielensä opetustehtäviin. (Heikkilä & Pikkarainen 2008, 61–73; Tilastokeskus 2006).

Suomen opiskelu

Ennen tutkintoon osallistumista suurin osa venäjänkielisistä on opiskellut suomea jonkin verran. Pääosin opiskelu on tapahtunut työvoimakoulutukses-

sa (53 %) tai itsenäisesti (43 %). Tosin käsite *"itsenäinen opiskelu"* on saatettu ymmärtää monella tapaa, sillä useat koulutuksessa olevista olivat myös rastittaneet kohdan "itsenäinen opiskelu" koulutuksen lisäksi. He ymmärsivät itsenäiseksi opiskeluksi myös illalla kielikurssin jälkeen tapahtuvan opiskelun. Tavallista oli, että venäjänkieliset osallistujat olivat opiskelleet suomea 1-3 vuotta (55 %) tai 4-6 vuotta (18 %). Alle vuoden suomea opiskelleitakin oli taustatietojen mukaan vajaa 13 % osallistujista. Käytännössä kaikki venäjänkieliset osallistujat olivat ainakin hieman opiskelleet suomea, sillä ainoastaan 2 % heistä ilmoitti, että ei ole opiskellut suomea lainkaan.

Taulukko 1. Taitotasoarvioiden jakautuminen eri osakokeissa, %.

Taitotaso	Tekstin ymmärtäminen	Puheen ymmärtäminen	Kirjoittaminen	Puhuminen
<3	2	7	15	12
3	59	79	68	67
4	39	14	17	21
Yht. %	100	100	100	100

Menestyminen suomen kielen tutkinnossa

Tutkintoon osallistuja suorittaa neljä erillistä osakoetta, joista jokaisesta hän saa taitotasoarvion. Ymmärtämistehtävät (tekstin ja puheen ymmärtäminen) arvioidaan pistein, jotka muutetaan taitotasoarvioiksi. Tuottamisen suoritukset (puhuminen ja kirjoittaminen) puolestaan arvioidaan kriteeriviitteisesti, joka tarkoittaa sitä, että osallistujia ei verrata toinen toisiinsa, vaan osallistujan suoritusta verrataan arviointia varten määriteltyyn taitotasoasteikkoon. Arvio kielitaidosta tehdään sen perusteella, miten hyvin suoritus vastaa taitotason kuvauksia. Yleisissä kielitutkinnoissa tutkintosuoritukset arvioi tehtävään koulutetut ja hyväksytyt arvioijat, joiden työtä tuetaan jatkuvan koulutuksen ja palautteen avulla.

Taulukossa 1 on eritelty, kuinka venäjänkieliset testiin osallistujat menestyivät eri osakokeissa. Keskitason tutkinnossa taitotasoarvio alle 3 (<3) tarkoittaa siis sitä, että osallistuja ei ole suoriutunut osakokeesta valitsemansa taitotason mukaisesti. Siten hänen kielitaitonsa ei vielä kyseisen taidon osalta täytä keskitason kielitaidolle määriteltyjä kriteereitä kyseisellä hetkellä. Taitotasokuvauksiin perustuvan arvioinnin yhteydessä on hyvä muistaa, että kyse on aina senhetkisen kielitaidon arvioinnista, joka perustuu kielitaitoa kuvaaviin teorioihin ja kielitaitokäsityksiin eikä muodolliseen opetukseen tai opetussuunnitelmaan.

Yleisten kielitutkintojen tekstin ymmärtämisessä arvioidaan jokapäiväiseen elämään liittyvien tekstien ymmärtämistä. Tällöin tekstityyppeinä ovat esim. uutiset, ilmoitukset, mainokset, kirjeet ja viestit. Tekstit vaihtelevat pituudeltaan, aihepiireiltään ja kielenkäyttötarkoituksiltaan. Samoin niihin liittyvät kysymykset voivat kohdistua pääasian, yksityiskohdan tai kokonaisuuksien ymmärtämiseen. Tekstin ymmärtäminen vaatii lukijalta monenlaisia taitoja ja kykyä käyttää erilaisia lukemisstrategioita hyväkseen.

Tekstin ymmärtämisen osakokeessa venäjänkieliset osallistujat ovat menestyneet parhaiten. Tekstin ymmärtäminen on yleisesti ottaen myös helpoin taito yleisten kielitutkintojen osallistujille, sillä suurin osa keskitason tutkintoon osallistuneista yleensä saavuttaa tekstin ymmärtämisessä taitotason 3. Venäjänkieliset osallistujat ovat kuitenkin verrattaessa heitä koko osallistujajoukkoon menestyneet hyvin tekstin ymmärtämisessä, sillä heillä on vähemmän alle 3:n taitotasolle jääneitä suorituksia, ja vastaavasti enemmän taitotasolle 4 yltäneitä suorituksia.[5]

Ymmärtämisen taidoista *puheen ymmärtäminen* on usein *tekstin* ymmärtämistä vaikeampi, kuten edellä esitetyistä tuloksistakin voi huomata. Puheen ymmärtämisestä suurin osa osallistujista on saavuttanut taitotason 3, mutta taitotason 4 saavuttaneita on kolmannes vähemmän kuin tekstin ymmärtämisessä. Verrattuna muuhun osallistujaryhmään venäjänkieliset ovat kuitenkin onnistuneet osakokeessa hyvin, sillä ryhmässä 'muut' peräti 18 % ei ole saanut puheen ymmärtämisen osako-

[5] Tekstin ymmärtäminen, ryhmä muut (N=1375): <3=10,4 %, 3=61,7 %, 4=27,9 %.

etta hyväksytysti suoritettua.[6] Vaikka molemmissa taidoissa on kyse ymmärtämisestä, on niiden luonteissa eroja. Puheen ymmärtämisessä arvioidaan tekstin ymmärtämisen tavoin erilaisten tekstilajien, aihepiirien ja kielenkäyttötilanteiden ymmärtämistä, mutta puheen ymmärtämisen osakokeessa onnistumiseen vaikuttavat tehtävän sisällön lisäksi useat muut asiat, joista osa liittyy itse testitilanteeseen. Esimerkiksi kokemus kielistudiosta ja osakokeessa käytettävistä tehtävätyypeistä, sekä nauhalta kuuluvan puheen nopeus, puhujan ääni ja ääntämys vaikuttavat osallistujan suoritukseen. Puheen ymmärtäminen on myös verrattuna tekstin ymmärtämiseen monimutkaisempi prosessi, sillä siinä täytyy samanaikaisesti kuunnella, ymmärtää tehtävään liittyvät kirjalliset kysymykset, tulkita kuulemaansa puhuttua kieltä, sekä vastata kysymyksiin (joko itse kirjoittamalla tai valitsemalla vaihtoehdoista oikea vaihtoehto). Puheen ymmärtäminen on myös ”kertaluonteinen tapahtuma”, sillä kuultuun ei voi palata samalla tavalla uudelleen, kuten kirjoitettuun tekstiin.

Ymmärtämisen taidot ovat usein keskitasolla tuottamisen taitoja vahvemmat. Tuottamisen osakokeista (puhuminen ja kirjoittaminen) venäjänkieliset osallistujat ovat suoriutuneet samankaltaisesti, vaikka kirjoittamisen osakokeessa he ovat menestyneet hieman puhumista huonommin. Kirjoittaminen on taidoista se, jossa yleensä suomen keskitason tutkintoon osallistuvat menestyvät heikoiten. Tämä johtuu varmaankin siitä, että yleensä kirjoittaminen on taidoista se, joka kielessä opitaan viimeiseksi (myös äidinkielessä). Todennäköisin kielenkäyttötilanne jokapäiväisessä arjessa edellyttää useammin ymmärtämisen tai puhumisen taitoja kuin kirjoittamista.

Kirjoittamisen osakokeessa tutkintoon osallistujan on kirjoitettava kolme erityyppistä tekstiä, esimerkiksi viesti, valitus ja mielipide. Kirjoittamisen tehtävät liittyvät jokapäiväisen elämän kirjoitustilanteisiin, kuten työhön, asioiden hoitoon tai yhteydenpitoon. Erityyppiset tehtävät edellyttävät kirjoittajilta erilaisten kirjoitustaitojen käyttöä ja soveltamista. Testituloksia vertaillessa näyttää kuitenkin siltä, että venäjänkielisillä tutkinnon suorittajilla on muuhun osallistujajoukkoon verrattuna selkeästi paremmat kirjoittamisen taidot.[7] Syitä muita parempaan kirjoittamisen taitoon on vaikea tämän tutkimuksen avulla nimetä, sillä taustatietolomakkeessa annettujen tietojen mukaan venäjänkieliset eivät oman ilmoituksensa mukaan kirjoita suomeksi useammin kuin muut tutkintoon osallistuneet. Tämä tuli esiin taustatietolomakkeen kysymyksessä, jossa osallistujilta kysyttiin, kuinka usein he kirjoittavat kohdekielellä. Venäjänkielisistä osallistujista vain kolmannes ilmoitti kirjoittavansa suomeksi lähes päivittäin, ja 36 % vastaavasti kerran, pari viikossa. Muista kuin venäläisistä tutkintoon osallistuneista 34 % ilmoitti kirjoittavansa kohdekielellä päivittäin, ja 39 % kirjoitti suomeksi kerran tai pari kertaa viikossa.

Puhumisen osakoe suoritetaan keskitasolla studiossa, ja se äänitetään arviointia varten. Puhumisen osakokeessa arvioidaan kykyä viestiä jokapäiväisissä keskustelu- ja asioimistilanteissa. Tehtäviä on neljä, joissa vaaditaan eri diskurssilajien hallintaa, sekä kykyä puhua itsenäisesti että reagoida nopeastikin eri tilanteissa. Venäjänkieliset osallistujat saavuttivat puhumisessa pääosin taitotason 3 tai 4, mutta 12 % ei ole vielä täyttänyt keskitason taitotasoille vaadittuja puhumisen taidon arviointikriteerejä. Puhumisen taito on kuitenkin onnistunut heiltä hyvin, jos venäjänkielisiä verrataan muihin tutkintoon osallistuneisiin, sillä ryhmästä ’muut’ neljännes ei saanut puhumisen osakoetta hyväksytysti suoritettua.[8] Puhumisen osalta tilanne on samankaltainen kuin kirjoittamisessa, sillä vaikka venäjänkielisten tulokset osataidossa ovat paremmat kuin ryhmällä muut, he eivät kuitenkaan ilmoita puhuvansa kohdekieltä vertailuryhmää useammin.

Tilastokeskuksen (2011b) mukaan venäläissuomalaisten perheiden määrä on viime vuosien aikana jäänyt pienemmäksi kuin perheiden, joissa molemmat vanhemmat puhuvat venäjää. Tämä näkyy selkeästi myös tutkintoon osallistuneiden taustassa, sillä venäjänkielisistä päivittäin perheensä kanssa ilmoitti puhuvansa suomea vain 32 % ja kerran, pari viikossa perheen kanssa suomea käyt-

[6] Puheen ymmärtäminen, ryhmä muut (N=1375): <3=18,1 %, 3=66,8 %, 4=15,1 %.

[7] Kirjoittaminen, ryhmä muut (N=1375): <3=36,8 %, 3=50,5 %, 4=12,7 %.

[8] Puhuminen, ryhmä muut (N=1375): <3=25,4 %, 3=57,4 %, 4=17,2 %.

ti 17 %. Niitä, jotka eivät käytä perheen kanssa suomea lainkaan, oli vastaajissa 38 %. Näyttää siltä, että suurin osa venäläisperheistä haluaa säilyttää ja ylläpitää äidinkieltään kotikielenä. Vastaavasti muista tutkintoon osallistuneista peräti 44 % ilmoitti käyttävänsä suomea päivittäin perheensä kanssa, ja 27 % ei käyttänyt lomakkeen mukaan lainkaan suomea perheen kanssa. Ystävien kanssa käytettiin molemmissa ryhmissä suomen kieltä enemmän kuin perheen kanssa, mutta tässäkin venäjänkieliset ilmoittivat käyttävänsä harvemmin suomea kuin loput tutkintoon osallistuneet. Päivittäin ystävien kanssa suomea venäjänkielisistä käytti 50 %, kun muista tutkintoon osallistuneista saman ilmoitti 60 %. Jos verrataan tuloksia ja tutkintokielen puhumisen tiheyttä, venäjänkieliset ovat menestyneet hyvin puhumisen osakokeessa.

Taulukko 2. Kuinka usein tutkintokieltä käytetään ja missä tilanteissa, %.

Kielen käyttö	Luen	Kirjoitan	Seuraan mediaa	Käytän asioiden hoitamiseen	Käytän työssä	Käytän opiskelussa
Lähes päivittäin	61	33	73	67	56	62
Kerran pari viikossa	32	36	21	24	7	12
Kerran kuussa tai harvemmin	6	27	5	8	7	9
En lainkaan	1	4	1	1	30	17
Yht. %	100	100	100	100	100	100

Kuten edellä jo mainittiin, osallistujilta kysytään taustatietolomakkeessa, miten usein osallistujat käyttävät tutkintokieltä erilaisissa tilanteissa. He voivat rastittaa yhden vaihtoehdoista (*lähes päivittäin, kerran pari viikossa, kerran kuukaudessa tai harvemmin, en lainkaan*), joka parhaiten kuvaa heidän omaa kielenkäyttöään. Edellä mainittujen kohtien *”puhun tutkintokieltä perheen kanssa”, ”puhun tutkintokieltä ystävien ja tuttavien kanssa”* ja *”kirjoitan tutkintokielellä viestejä”* lisäksi osallistujilta kysytään, kuinka usein he lukevat tutkintokielellä, seuraavat tutkintokielellä mediaa ja käyttävät tutkintokieltä asioiden hoitamiseen sekä käyttävät sitä työssään ja opiskelussaan.

Venäjänkieliset käyttivät suomen kieltä oman ilmoituksensa mukaan eniten median (tv, radio ja internet) seuraamiseen, sillä yli 70 % heistä ilmoitti seuraavansa mediaa tutkintokielellä (ks. Taulukko 2). Toiseksi eniten he käyttivät suomea asioiden hoitamiseen. Tämä tukee hyvin keskitason kielitaitovaatimuksia, sillä keskitasolla olevan kielenkäyttäjän oletetaan selviävän itsenäisesti kielitaidollaan tavallisimmissa käytännön kielenkäyttötilanteissa, kuten asioidessaan kaupassa, lääkärillä ja erilaisissa virastoissa. Vähiten he käyttivät tutkintokieltä jo aiemmin mainittuun erilaisten viestien kirjoittamiseen. Venäjänkieliset käyttivät muuta ryhmää enemmän tutkintokieltä lukemiseen, asioiden hoitamiseen ja median seuraamiseen, mutta työssä he käyttivät suomea vähemmän kuin muut tutkintoon osallistuneet. Heissä oli myös enemmän niitä, jotka eivät työssään käyttäneet lainkaan tutkintokieltä.[9] Tämä korreloi hyvin yhteen sen tiedon kanssa, että venäjänkielisistä usea oli aiemmin ilmoittanut olevansa työtön. Siten ei ole yllättävää, että kolmannes ilmoitti, että ei käytä työssään lainkaan suomea. Venäjää puhuvat miehet kuitenkin käyttivät tutkintokieltä naisia useammin työssä (m=62 %, n=52 %). Tämä luonnollisesti on yhteydessä myös siihen, että miehet olivat keskimäärin useammin työssä kuin naiset.

Jos tarkastellaan vielä venäjänkielisten osallistujien testimenestystä sukupuolen mukaan, voidaan todeta, että miesten ja naisten välillä ei löytynyt huomattavia eroja tutkinnossa onnistumisen osalta. Naiset menestyivät ehkä aavistuksen verran paremmin kirjoittamisessa ja puheen ymmärtämisessä, sillä he saivat miehiä useammin näistä osakokeista taitotasoarvioiksi 4. Osakokeissa taitotasolla alle kolmen (<3) jääneiden osuus oli myös miehiä pienempi. Miehet puolestaan ylsivät naisia useammin tekstin ymmärtämisessä ja puhumisessa taitotasolle 4, mutta toisaalta heistä taas pari prosenttiyksikköä enemmän ei näissä osakokeissa onnistunut suorittamaan testiä hyväksytysti.

[9] Ryhmä muut: ”käytän työssä päivittäin” 62,4 %, ”en lainkaan” 20,6 %.

Se, miten sukupuolten välinen kielenkäyttö heijastuu testimenestykseen, ei saa yksiselitteistä tukea osallistujien ilmoittamista kielenkäyttöön liittyvistä vastauksista. Taustatiedoista saatujen vastausten perusteella naisten aavistuksen verran paremman testimenestyksen taustalla voi olla se, että naiset käyttivät taustatietolomakkeeseen täyttämien tietojen perusteella tutkintokieltä miehiä enemmän, sillä naiset lukivat ja kirjoittivat sekä puhuivat miehiä useammin kohdekielellä päivittäin. Miehillä kielenkäyttö taas oli naisia tavanomaisempaa työpaikoilla, ja he hoitivat naisia useammin jokapäiväisiä asioita suomen kielellä. Tämä tulos taas tukee sitä, että miehet menestyivät naisia paremmin puhumisen osakokeessa, sillä puhumisen tehtävät liittyvät arkisiin, käytännön keskustelu- ja asioimis- sekä työtilanteisiin. Erot venäjänkielisten miesten ja naisten välillä kuitenkin olivat hyvin pienet, joten niiden perusteella ei voida tehdä pitkälle meneviä päätelmiä sukupuolten välisistä eroista testimenestyksen tai tutkintokielen käyttötaajuuden suhteen.

Lopuksi

Venäjänkieliset tutkintoon osallistuvat näyttävät näiden testitulosten ja taustatietojen perusteella selviävän hyvin 'Yleisten kielitutkintojen suomen keskitason' tutkinnosta. Vaikka tuottamisen taidot osoittautuivat ymmärtämisen taitoja heikommiksi, ovat heidän kielitaitoprofiilinsa kokonaisuutena hyviä. Kielitaitotestissä menestyminen on monen asian summa, ja venäjänkielisellä on etuna tutkinnon suorittamista ajatellen se, että he ovat varsin hyvin koulutettuja ja siten heillä on todennäköisesti myös kokemusta vieraan kielen oppimisesta ja testitilanteista. Lisäksi he eurooppalaisina ovat kulttuurillisesti paljon lähempänä suomalaista yhteiskuntaa kuin esimerkiksi Afrikasta tai Aasiasta lähtöisin olevat tutkintoon osallistuvat; heille osa tehtävistä saattaa olla myös kulttuurierojen vuoksi haastavia. Kieli liittyy kuitenkin aina vahvasti kulttuuriin, ja hyvä kielitaito edellyttää aina tietynlaista kohdekielen yhteiskunnan ja kulttuurin tuntemista. On selvää, että ne maahanmuuttajat, jotka ovat töissä, selviävät kielitestistä keskimääräistä paremmin, sillä heillä on luonnollisesti hyvät edellytykset kehittää käytännön kielitaitoaan. Toisaalta työllistyminen edellyttää usein hyvää kielitaitoa. Kielitaidon kehittyminen on kuitenkin monen asian summa: kielitaito kehittyy ihmisillä yksilöllisesti eri aikaan, samoin kielitaidon eri osatekijät (esim. puhuminen ja kirjoittaminen) eivät vahvistu samanaikaisesti. Toisen kielen oppijan motivaatiolla ja tarpeella käyttää kieltä on myös suuri merkitys kielenoppimiselle.

Lähteet

Forsander, A. & Ekholm, E. (2001): Etniset ryhmät Suomessa. Teoksessa: Forsander, Annika, Ekholm, Elina & Hautaniemi, Petri (toim.). Monietnisyys, yhteiskunta ja työ. Palmenia-kustannus. Helsinki.

Heikkilä, E. & Pikkarainen, M. (2008): Väestön ja työvoiman kansainvälistyminen nyt ja tulevaisuudessa. Siirtolaisuusinstituutti, Siirtolaisuustutkimuksia A30.

Hämäläinen, K., Kangasharju, A., Pekkala, S. & Sarvimäki, M. (2005): 1990-luvun maahanmuuttajien työllisyys, tuloverot ja tulonsiirrot. Työministeriö, Helsinki.

Kyhä, H. (2011): Koulutetut maahanmuuttajat työmarkkinoilla: Tutkimus korkeakoulututkinnon suorittaneiden työllistymisestä ja työurien alusta Suomessa. Turun yliopiston sarja C osa 321. Turun yliopisto, Turku.

Tarnanen, M. & Pöyhönen, S. (2011): Maahanmuuttajien suomen kielen taidon riittävyys ja työllistymisen mahdollisuudet. Puhe ja kieli 31:4, s. 139-152.

Tilastokeskus (2006): Työssäkäynti [verkkojulkaisu]. Saatavilla: http://www.stat.fi/til/tyokay/2006/. Luettu 3.1.2013.

Tilastokeskus (2011a): Työssäkäynti [verkkojulkaisu]. Pääasiallinen toiminta ja ammattiasema 2011. Saatavilla: http://www.stat.fi/til/tyokay/2011/02/tyokay_2011_02_2012-12-18_tie_002_fi.html. Luettu: 3.1.2013.

Tilastokeskus (2011b): Venäjänkielisten perheiden määrä ylittänyt suomalais-venäläisten perheiden määrän. Saatavilla: *http://tilastokeskus.fi/til/perh/2010/02/perh_2010_02_2011-11-30_tie_001_fi.html. Luettu 7.1.2013.*

Tilastokeskus (2012a): Kieli iän ja sukupuolen mukaan maakunnittain 1990 – 2011. Saatavilla:

http://193.166.171.75/database/StatFin/vrm/vaerak/vaerak_fi.asp. Luettu 8.1.2013

Tilastokeskus (2012b): Suomen kansalaisuuden saamiset. Saatavilla: http://www.stat.fi/til/kans/index.html. http://www.stat.fi/til/kans/2011/kans_2011_2012-05-10_tie_001_fi.html. Luettu 9.1.2013.

Tilastokeskus (2012c): Suomen kansalaisuuden saaneet ulkomaalaiset. Saatavilla: http://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html#kansalaisuus. Luettu 9.1.2013.

Tilastokeskus (2012d): Väestörakenne 2011. Saatavilla: http://www.stat.fi/til/vaerak/index.html. http://www.stat.fi/til/vaerak/2011/01/vaerak_2011_01_2012-11-30_tie_001_fi.html. Luettu 9.1.2013.

Yleisten kielitutkintojen perusteet (2011): Määräykset ja ohjeet 2011:33. Opetushallitus. Juvenes Print – Tampereen yliopistopaino Oy.

Vartia, M., Bergbom, B., Giorgiani, T., Rintala-Rasmus, A., Riala, R. & Salminen, S. (2007): Monikulttuurisuus työn arjessa. Tammer-Paino, Tampere.

Näyttely: "MUN SILMIN" -Suomessa asuvien somalinuorten kuvakulmia maailmaan 7.3.–30.9.2013

Siirtolaisuusinstituutti julkaisi syksyllä 2012 suomalaisista somalinuorista kertovan kirjan ”Mun Stadi”, jonka teemaa jatketaan näyttelyn puitteissa.

Mukana on tarinoiden ja valokuvien ohella myös videoteoksia sekä somalialaisten elämiseen liittyvää taustatietoa ja materiaalia. Naima Yusuf Mohamed esittelee ottamiaan kuvia avajaistilaisuudessa (vas. kuva). Hanketta koordinoi ja johtaa taiteiden tohtori Helena Oikarinen-Jabai (oik. kuvassa) Turun alueen somalikulttuurin osalta näyttelyä avustaa kaupunginvaltuutettu Roda Hassan (keskellä).

Vapaa pääsy. Tervetuloa!